

CZU 340.1

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2025.2.09>

MENTALITIES ACQUIRED BY THE INHABITANTS OF GEOGRAPHICAL AREAS INFLUENCED BY THE LEGAL SYSTEM AND RELIGION OF THE BYZANTINE EMPIRE

Constantin MIHALESCU

Suceava, Romania,

PhD student, Doctoral School in Law, Political and Administrative Sciences of the National
Consortium ASEM / USPEE „Constantin Stere”,

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: constantin_mihalescu@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-8762-0311>

In the territories occupied by the inhabitants influenced by the legal system and the Orthodox Christian religion of Byzantium, the successor of the Pax Romana vision, we find that they took over Roman values, and an ethno-cultural homogenization was achieved, a beneficial process in the emergence of modern Romance peoples, with a survivalist mentality in the confrontation with invaders with an oriental mentality, who treat wars as an honorable confrontation, with chivalrous conduct even towards enemies. In contrast, the mentality of the Westerners, influenced by the Church of Rome, took over, in Max Weber's vision, a mentality stemming from Protestant and neo-Protestant Christianity influenced mainly by the Old Testament, seeing war as a crusade and source of income. Thus, the inhabitants of the East promoted looser legislation, with possibilities for resolving conflicts through negotiation, arbitration or mediation, unlike Western societies which were based from an early stage on law and abstract systems of codification and jurisprudence.

Keywords: mediation, conciliation, conflict, Christian mentality, civil law.

MENTALITĂȚI DOBÂNDITE DE LOCUIȚORII ZONELOR GEOGRAFICE, INFLUENȚAȚI DE SISTEMUL DE DREPT ȘI RELIGIA IMPERIULUI BIZANTIN

În teritoriile ocupate de locuitorii influențați de sistemul juridic și religia creștin ortodoxă a Bizanțului, preluator a viziunii Pax Romana, constatăm că aceștia au preluat valorile romane, și s-a obținut o omogenizare etno-culturală, proces benefic în apariția popoarelor romanice moderne, cu o mentalitate de supraviețuitori în confruntarea cu invadatori cu mentalitate orientală, care tratează războaiele ca pe o confruntare onorabilă, cu conduită cavalerescă chiar și față de inamici. În schimb, mentalitatea vesticilor, influențați de Biserica Romei, au preluat, în viziunea lui Max Weber, o mentalitate izvorâtă din creștinismul protestant și neoprotestant influențat cu precădere de Vechiul Testament, văzând războiul ca pe o cruciadă și sursă de venit. Astfel, locuitorii din est au promovat o legislație mai laxă, cu posibilități de soluționare a conflictelor prin negociere, arbitraj sau mediere, spre deosebire de societățile vestice care sau bazat de timpuriu pe lege și pe sisteme abstracte de codificare și jurisprudență.

Cuvinte-cheie: mediere, conciliere, conflict, mentalitate creștină, drept civil.

MENTALITÉS ACQUISES PAR LES HABITANTS DE RÉGIONS GÉOGRAPHIQUES INFLUENCÉES PAR LE SYSTÈME JURIDIQUE ET LA RELIGION DE L'EMPIRE BYZANTIN

Dans les territoires occupés par les populations influencées par le système juridique et la religion orthodoxe byzantine, héritières de la Pax Romana, on constate l'adoption des valeurs romaines et

l'émergence d'une homogénéisation ethnoculturelle. Ce processus s'est avéré bénéfique pour l'émergence des peuples romans modernes, dotés d'une mentalité de survie face aux envahisseurs d'inspiration orientale. Ces peuples conçoivent la guerre comme un combat honorable, empreint de chevalerie, même envers leurs ennemis. À l'inverse, la mentalité occidentale, influencée par l'Église de Rome, a prévalu. Selon Max Weber, cette mentalité, issue du christianisme protestant et néo-protestant et principalement influencée par l'Ancien Testament, perçoit la guerre comme une croisade et une source de revenus. Ainsi, les populations d'Orient ont promu une législation plus souple, privilégiant la résolution des conflits par la négociation, l'arbitrage ou la médiation, contrairement aux sociétés occidentales, fondées dès leurs origines sur le droit et des systèmes abstraits de codification et de jurisprudence.

Mots-clés: médiation, conciliation, conflit, mentalité chrétienne, droit civil.

МЕНТАЛИТЕТ, СФОРМИРОВАННЫЙ ЖИТЕЛЯМИ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ РЕГИОНОВ, НА КОТОРЫЕ ПОВЛИЯЛИ ПРАВОВАЯ СИСТЕМА И РЕЛИГИЯ ВИЗАНТИЙСКОЙ ИМПЕРИИ

На территориях, занимаемых жителями, находившимися под влиянием правовой системы и православной христианской религии Византии, преемницы концепции Pax Romana, мы обнаруживаем, что они переняли римские ценности, и была достигнута этнокультурная гомогенизация — процесс, благоприятствовавший появлению современных романских народов с менталитетом выживания в противостоянии захватчикам с восточным менталитетом, которые рассматривают войны как почетное противостояние, с рыцарским поведением даже по отношению к врагам. В противоположность этому, менталитет западных людей, находящихся под влиянием Римско-католической церкви, в концепции Макса Вебера, перенял менталитет, исходящий из протестантского и непротестантского христианства, в основном находящегося под влиянием Ветхого Завета, рассматривающего войну как крестовый поход и источник дохода. Таким образом, жители Востока продвигали более мягкое законодательство, предоставляя возможности разрешения конфликтов путем переговоров, арбитража или посредничества, в отличие от западных обществ, которые с раннего этапа основывались на праве и абстрактных системах кодификации и юриспруденции.

Ключевые слова: медиация, примирение, конфликт, христианский менталитет, гражданское право.

Introducere

Originea fundamentelor dreptului romano-germanic (continental) numit și romano-francez datorită codificărilor napoleoniene, trebuie căutată încă din antichitate, în cultura greacă și cea romană. Acest sistem de drept este un sistem juridic bazat pe dreptul scris și codificat, perfecționat, mai ales, în Europa de Vest și dreptul roman.

Teritoriile din arealul locuit de români, alături de locuitorii din fosta “*cortină de fier*” au adoptat acest sistem juridic în care principala sursă de drept este legea, nu precedentul judiciar, care este predominant în Europa continentală și adoptat în multe alte țări ale lumii, în special în coloniile imperiilor continentale.

Caracteristica principală o constituie faptul că principiile de bază sunt codificate și cuprinse într-un sistem de referință care constituie sursa primară a legii, spre deosebire de dreptul practicat în țările anglo-saxone (*common law*), unde prioritare sunt deciziile precedente adoptate de judecătorii, urmând raționamente anterioare, în ideea, că nu este corect să se adopte hotărâri diferite pentru fapte similare, iar nu pe coduri scrise.

Această modalitate de a judeca este originară din Anglia medievală și este aplicată astăzi în SUA, Marea Britanie, Canada și Australia, adică în fostele colonii britanice.

În cele din urmă, în opinia mea, și în sistemul de drept continental bazat pe dreptul scris și codificat există diferențieri care își au

rădăcinile în dreptul roman și mă refer aici la posibilitatea și dreptul popoarelor care alcătuiau mozaicul imperiului să folosească dreptul cutumiar, obiceiul locului, etc., instituție juridică în care un loc de prim rang îl au și metodele alternative de soluționare a litigiilor, cum ar fi arbitrajul, negocierea și medierea.

În același timp, odată cu Marea Schismă din 1054, eveniment care a întrerupt recunoașterea reciprocă între Biserica Romei (catolică) și Biserica Greacă (ortodoxă sau bizantină), știința dreptului a fost influențată și de percepțiile religioase promovate de către clericii celor două biserici. Împrejurarea că Imperiul Roman de Răsărit sau Bizantin, cu capitala la Constantinopol (Istanbulul de astăzi) a dăinuit până în anul 1453, când a fost distrus de otomani, a contribuit și la influențele culturale artistice, științifice, religioase (creștin ortodoxia), etc., și la mentalitatea locuitorilor care și astăzi au adoptat religia creștin ortodoxă, cum ar fi cei din Balcani, Țările Române, fostul Imperiu Țarist, etc.

Această mentalitate se manifestă și în prezent la locuitorii acestor zone, iar în știința dreptului o percepem ca pe o reticență la legiferarea excesivă, la o mai mare afinitate pentru percepțiile derivate din bună credință, onoare, demnitate, respectarea cuvântului dat printr-o strângere de mână, interes sporit pentru științele umaniste, pentru familie, religie, timp liber, etc., și ar fi mai dispuși să-și soluționeze diferendele prin negociere, arbitraj sau mediere. Aceștia au dobândit o mentalitate de supraviețuitori în care coeziunea socială este asigurată de forțe puternice cum ar fi onoarea și rușinea și care servesc la unirea grupurilor.

Alta este mentalitatea locuitorilor vestici influențați de Biserica Romei, catolici, protestanți sau neoproteștanți, și care, în viziunea lui Max Weber, explicată în lucrarea

Etica protestantă și spiritul capitalismului, au o mentalitate individualistă izvorâtă din creștinismul influențat cu precădere de Vechiul Testament, și care sau bazat de timpuriu pe lege și pe sisteme abstracte de codificare și jurisprudență, și care văd războiul ca pe o cruciadă și sursă de venit [14].

Aderarea la Uniunea Europeană presupune, așa cum s-a întâmplat în cazul Greciei, României și Bulgariei, ca țări ai căror locuitori au preponderent mentalitate izvorâtă din simbioza dintre dreptul roman și percepțiile Bisericii ortodoxe (greacă), o reducere a asperităților specifice mentalităților induse de cele două Biserici. Acquis-ul comunitar este conceput preponderent pe mentalitatea apuseană, iar țările din fostul lagăr comunist, în mod benevol, se obligă să îl respecte. Acesta reprezintă ansamblul drepturilor și obligațiilor comune, incluzând legislația, tratatele, jurisprudența Curții de Justiție și politicile UE, pe care statele membre trebuie să le adopte și să le aplice.

Metodologia de cercetare folosită

Pornind de la o abordare retrospectivă, istorică a domeniului cercetat, articolul oferă posibilitatea înțelegerii importanței soluționării litigiilor din domeniul dreptului civil și a afacerilor derulate în acest cadru, reglementate de legislația civilă, comercială, medierii, etc., cât și a lacunelor și capcanelor ascunse în aceste legislații.

Totodată, articolul creionează perspectivele acestei problematice și ajută la însușirea fundamentelor teoretice ale acesteia și aplicabilitatea practică a acestor cunoștințe teoretice obținute.

Legislația medierii, în special, ca legislație specială distinctă aparținând, de regulă, de dreptul civil este reglementată prin norme de drept care au ca substitut aceleași metode de aplicare la cunoașterea și acțiunea juridică ca a oricărei ramuri de drept.

Legislația medierii, prin natura și destinația sa este un fenomen cu multe și profunde conexiuni și interferențe sociale și umane.

Cercetarea fenomenului parte a dreptului civil, reclamă în speță aspecte privind posibilitatea instituirii medierii obligatorii în acest domeniu specific, parte a cercetării fenomenului juridic, și se realizează prin folosirea acelorași metode utilizate în studiul dreptului: metode generale și metode concrete.

În cuprinsul articolului s-ar putea găsi utilizate diferite metode generale cum ar fi: metoda generalizării și abstractizării, metoda logică, metoda istorică, metoda comparației, metoda sociologică, metoda analizei sistemice și metoda prospectivă sau de prognozare.

Originea mentalităților locuitorilor zonelor geografice influențate de Imperiul Bizantin

Într-o lume a controverselor de tot felul, generate de puncte de vedere diferite despre devenirea istorică, determinate de existența mecanismelor unor anumite ordini și de tendința explicării acestora, identificarea modalităților de dezvoltare permanentă a relațiilor sociale apare, în acest context, ca o necesitate. Odată cu această dezvoltare, în analiza sistemică a mediului social, a raportului între membrii societății sau dintre indivizi și societate, cu conotațiile cognitiv-axiologice respective, chestiunea abordării și medierii conflictului, în contextul existenței unei mentalități seculare colective, dobândite și percepute și la nivel individual, aduce în discuție diverse problematice din viața socială.

În cadrul acestui articol vom încerca să aducem în atenție o modalitate istorică, prin care dreptul civil, și în mod special medierea, percepută și ca modalitate de a ajuta la înțelegerea acestor controverse, poate induce în mentalul colectiv al unei comunități, pentru o perioadă lungă de timp, ideea de

apartenență la un ideal, la un teritoriu, la o cultură, la o religie, etc.

Complexitatea acestor fenomene a fost înțeleasă și de către filosofi antici, mai ales în perioada de pace îndelungată, *Pax Romana* [3, p. 176], numită și „*pacea romană*” sau *Pax Augustus*, și care este numele pe care istoricii îl dau unei perioade lungi de relativă liniște în zona mediteraneeană în primele două secole după Hristos în Imperiul Roman, între aproximativ anul 27 î.e.n. și anul 180 e.n., sau de la domnia lui Augustus până la cea a lui Marc Aurelian.

Spre deosebire de alte imperii antice de la acea vreme care interziceau popoarelor cucerite să-și manifeste identitatea culturală, religioasă, artistică, etc., conducătorii Imperiul Roman au înțeles că guvernarea unui imens imperiu însemna nu numai câștigarea unor bătălii, ci și menținerea păcii în scopul colectării tributului și eficientizarea administrativă, drept pentru care, prin această pace îndelungată numită *Pax Romana*, au integrat popoarele cucerite în această viziune pacifistă. Popoarele cucerite erau încurajate să-și conserve și să se manifeste în propria limbă, potrivit propriilor lor tradiții și zeități., întrucât au recunoscut autoritatea Romei și au plătit tributul aferent.

În acest fel cucerirea nu venea doar prin intermediul armelor, ci și prin intermediul spiritului și idealurilor popoarelor cucerite, iar acest mod, Roma nu devenea doar un imperiu, ci și un mozaic de culturi și de zeități.

Prin acest concept, *o lume întreagă sub un singur cer*, s-a permis astfel trecerea mai ușoară la creștinism de către împăratul Constantin cel Mare, începând cu emiterea Edictului de la Milano (313 d.Hr) ce acorda toleranță religioasă și convocarea Conciliului de la Niceea (325 d. Hr.) transformând un cult persecutat într-o religie majoră, religie care este și azi piatra de temelie a fundamentelor juridice a statelor suverane.

Trebuie amintit că mentalitatea romanilor în privința respectării regulilor de natură civilă și modul de soluționare a disputelor civile sau de altă natură va fi transmisă și locuitorilor din arealul carpato-danubiano-pontic, adică și celor din zona geografică a României și Republicii Moldova. Acest fenomen s-a petrecut treptat odată cu punerea bazelor statalității romane și implementarea reformelor serviene de către Servius Tullius, în sec. VI î. Cr., când a fost implementat și sistemul organelor judiciare, specializate în distribuirea justiției, atât în cadrul proceselor publice (*judicia publica*), cât și în cadrul proceselor între indivizi (*ordo judiciorum privatorum* sau *judicia privata*) [10, p. 83-96]. Acest sistem juridic va deveni și mai riguros grație reglementărilor cuprinse în *Lex duodecim Tabularum* (Legea celor XII table), votată la mijlocul secolului V î. Cr (450 î. Cr.) [11, p. 1-19].

Anterior, fapt curios la romani, știința dreptului a constituit izvor de drept încă de la începuturile activității pontifilor. Consultațiile juridice ale acestora (*responsa*), inseparabile de cele religioase, constituiau adevărate taine, și doar pătura privilegiată a patricienilor putea beneficia de aceste favoruri [11, p. 1-19].

Acest monopol al pontifilor asupra științei dreptului a dispărut odată cu laicizarea dreptului, proces ce a debutat odată cu elaborarea Legii celor XII table și publicarea, de către Cnaciul Flavius, în jurul anului 304 î.Cr., a calendarului judiciar și formulelor de acțiuni, publicație cunoscută în istoria dreptului sub denumirea de *Jus Flavianum* [11, p. 1-19].

Trebuie menționat faptul că și după instaurarea puterii judecătorești etatice ca principal instrument de distribuire a justiției, unele vestigii ale justiției private au dăinuit sau au fost asimilate.

Revenind la *Pax Romana*, constatăm că exprimă și existența unei unități a sistemului de drept, de valori politice și cultural- religioase

în Imperiu. Prin asimilarea valorilor neromane, combinate cu romanizarea populațiilor cucerite, statul multiethnic cu centrul în Mediterana a consolidat unitatea spirituală a zeci de milioane de oameni, cu consecințe vizibile și astăzi.

Legislația a uniformizat comportamentul juridic al locuitorilor Imperiului, iar prin romanizarea unor popoare celtice, tracice, ilire, inclusiv a geto-dacilor, s-a obținut o omogenizare etno-culturală a Imperiului, cu excepția Orientului, proces cu urmări decisive în apariția popoarelor romanice moderne.

Odată cu scăderea influenței romane asupra teritoriilor ocupate de populațiile nord-dunărene, prin retragerea Aureliană, petrecută între anii 270-275 e.n., invocată pentru a scurta frontul de apărare împotriva invaziilor barbare, acțiune care nu a condus și la dispariția culturii daco-romane, care a continuat să se dezvolte și prin intermediul Imperiului Bizantin, locuitorii acestor zone încep să se organizeze, iar organizarea statală și militară structurată nu este folosită pentru glorie, ci pentru supraviețuire.

Influența Imperiului Roman de la sud se face simțit treptat odată cu adoptarea la sfârșitul sec. III e.n. a religiei creștine, atât de către populația geto-dacă cât și cea greco-romană [4, p. 35]. Aceasta se face prin schimburi comerciale sau plăți pentru mercenariat în monede romane, grade de rudenie, obiecte, obiceiuri, legislație, arta negocierii și a contractelor comerciale, etc.

În acest context, după secole de stabilitate, în anul 1402, domnitorul Moldovei, Alexandru cel Bun, a obținut recunoașterea Mitropoliei Moldovei de către Patriarhia de Constantinopol, capitala Imperiului Bizantin, iar conform tradițiilor romane, știința dreptului era întrepătrunsă cu dogmele religioase deoarece în acele vremuri doar slujitorii bisericii creștine aveau acces la știința de carte. În același timp clasa conducătoare avea in-

teresul inducerii în mentalitatea colectivă a locuitorilor zonei o stare de ordine și unitate, iar exemplul cel mai elocvent este dat de domnitorul Ștefan cel Mare prin construcția de biserici pentru a întări simbioza dintre stat și religie, urmat și de alți domnitori ai Moldovei, cu toate că între timp Moldova plătea tribut sultanilor otomani, care au înțeles că religia, inclusiv religia creștin ortodoxă a popoarelor cucerite trebuie protejată și ajutată [5, p. 160], spre deosebire de imperiile fondate pe catolicism care promovau politica Vaticanului de șicanare sau tolerare [4, p. 85].

Mai mult, odată cu instaurarea domniilor fanariote în Moldova, începând cu anul 1711, s-a consolidat religia creștină și s-a creat o empatie deosebită a acestor domnitori (greci din Fanar) numiți de sultan.

Așadar, până la sfârșitul războiului ruso-turc din anii 1806–1812, câștigat de Imperiul Rus, România și Republica Moldova (Basarabia) au avut parte de o istorie comună, au avut legislație și religie unitară, ceea ce presupune că locuitorii acestor zone au dobândit o mentalitate similară și compatibilă.

Această mentalitate a fost întreținută până astăzi datorită și perioadelor când Basarabia sau părți ale acesteia (județele Cahul, Bolgrad și Izmail) a fost integrată în Moldova sau România (1859), adică în perioadele 1856-1878, martie 1918 – 1940 și 1941 -1944.

Consolidarea dreptului civil și dezvoltarea instituției medierii în zona noastră geografică

În perioada veche a statului geto-dac, pe lângă dreptul nescris, exprimat în forma obiceiurilor, în statul geto-dac s-a elaborat și un sistem de legi. Atât Strabon, cât și Iordanes afirmă că legile geto-dacilor au fost adoptate pe vremea lui Burebista, care pretinde că i-au fost inspirate de zei. Ele au fost transmise din generație în generație, în formă scrisă și s-au păstrat până în vremea lui Iordanes (sec.VI e.n.).

Prin aceste legi nu s-a făcut o simplă codificare a obiceiurilor, ci s-au introdus norme de drept noi deoarece ele cuprindeau porunci ale regelui [4, p. 83].

În mod deliberat, regele a recurs la autoritatea religiei spre a se face ascultat de popor, întrucât regele, ca și marele preot, reprezentau interesele aristocrației, iar legile erau întărite atât cu autoritatea de stat, cât și cu autoritatea religiei. Unele texte atestă folosirea duelului judiciar care aducea după sine arbitrajul ca mijloc de tranșare a litigiilor.

În acest context, fără a lua în calcul regulile dreptului nescris, mi se pare exclus ca sistemul de legi eliberat de statul geto-dac, să cuprindă referiri la un sistem de drept extrajudiciar paralel compatibil cu medierea, așa cum exista în sistemul de drept roman, menționat mai sus. Odată cu instaurarea stăpânirii romane în Dacia, alături de dreptul local, nescris, s-a introdus și dreptul roman scris. Potrivit concepției romane, cutuma locală putea fi aplicată în măsura în care nu venea în contradicție cu principiile generale ale dreptului roman. Ulterior, în cadrul unui proces de întrepătrundere și de influențare reciprocă, a luat naștere un sistem de drept nou, daco-roman, în cadrul căruia conceptele și instituțiile juridice au dobândit noi funcții și noi finalități. Astfel, judecata avea un caracter public, etatizat, iar soluționarea conflictelor se făcea de către organele statului. Cauzele cetățenilor romani erau soluționate de judecător, iar în calea de atac de guvernator sau de reprezentantul său. Pe toată durata procesului peregrinii primeau calitatea de cetățeni romani, „*cu toate consecințele aferente acestei calități.*” [18, p. 146].

În perioada evului mediu, popoarele geto-dacice din spațiul carpato-danubiano-pontic, au păstrat multe dintre instituțiile juridice moștenite din timpul stăpânirii romane.

Instanțele de judecată erau aceleași pentru cauzele civile sau penale. Ele erau *jude-*

le păstrat cu acest nume din practica romană și a *oamenilor buni și bătrâni*, care aveau competența de a cerceta și a da hotărâri, până la alungarea din obște a celor vinovați de fapte grave. Prin delegație de la bătrânii înțelepți, în satul arhaic existau și cetele de vârstă, cetele de sex și cetele de afinități de muncă, întrucât pe lângă cetele de oameni maturi, cetele de feciori și cetele de copii existau dublate cetele corespunzătoare feminine. Conflictelor erau rezolvate în cadrul comunității, pe baza solidarității rudelor, a legii talionului și a răscumpărării infracțiunii stabilite prin consensul părților [18, p. 146]. unele probe fundamentale păstrate timp de secole în practica juridică românească sunt semnalate în sec. IV-IX. Astfel, pentru rezolvarea diferendelor privitoare la hotare sunt *jurământul cu brazda* și *conjuratorii*, care depuneau mărturii pentru stabilirea faptelor și uneori dădeau și hotărâri.

În acest context, se poate întrezări că în evul mediu, geto-dacii au păstrat și adaptat din sistemul de drept roman, prin procedura de judecată a *oamenilor buni și bătrâni* și/ sau a *conjurătorilor*, proceduri asemănătoare medierii în soluționarea unor litigii în afara sistemului judiciar, litigii asemănătoare litigiilor din dreptul roman – *lites*- supuse, la alegerea părților, supuse examinării de către bărbații înțelepți – *bonus viri* – ai comunității, persoane particulare și dezinteresate.

În perioada feudalismului timpuriu, perioada sec. IX-XIV, se caracterizează prin afirmarea poporului român ca personalitate distinctă din punct de vedere etnic, cu organizare politică și cu norme juridice proprii, tipice feudalismului timpuriu. Legea scrisă a început să fie numită lege, odată cu apariția pravelor- coduri de legi scrise – apărute în se. XVII lea, când românii au trebuit să deosebească dreptul scris de cel nescris, care s-a numit cu precădere obicei. Românii au

păstrat instituția *oamenii buni și bătrâni* [7, p. 432], întrucât aveau aceeași concepție cu privire la binele social, iar *oamenii buni și bătrâni* erau tocmai aceia care prin comportamentul lor întruneau calitățile corespunzătoare (asemănătoare calităților cerute în prezent mediatorilor) și, de aceea, erau chemați să aprecieze conduita semenilor lor.

În concepția românească, dreptatea este și echitate (*acquitas*), adică este conformă principiilor etice acceptate în perioada țărilor feudalismului timpuriu. Conștiința juridică a timpului cuprindea pe lângă moștenirea daco-romană și unele principii datorate influenței bizantine și moralei creștine [16, p. 76].

Legea Țării este denumirea care s-a generalizat încă din perioada feudalismului timpuriu pentru ansamblul normelor juridice în cadrul uniunilor de obști a „*țărilor*” românilor, fără vreun determinativ teritorial-geografic sau etnic, ceea ce denotă caracterul unitar al acestor norme.

O altă denumire des utilizată alături de „*Legea Țării*” este aceea de „*Obiceiul Țării*”, cuvântul obicei fiind de origine slavă.

În epoca feudală, s-a constituit o strânsă relație între formele de proprietate aferente claselor sociale existente și aplicarea normelor de drept.

În afară de cele două clase sociale: stăpânii feudali și țăranii aserviți (asemănători condiției colonilor din dreptul roman), în societatea feudală românească mai existau și țăranii liberi, orășeni și robi, care, la rândul lor, aveau o serie de subdiviziuni prin care se reflecta caracterul extrem de complex al societății feudale românești [4, p. 176].

În principiu, în această perioadă, indivizilor aferenți acestor clase sociale le erau aplicate norme juridice asemănătoare normelor juridice corespunzătoare normelor aplicate în dreptul roman. Țăranii aserviți, asemeni colonilor din imperiul roman, se aflau în dependență personală față de feudalii pe a că-

ror moșie lucrau, dar se puteau muta pe altă moșie pentru a servi alt feudal.

La sfârșitul sec. XVI și începutul sec. XVII, dreptul de strămutare a fost desființat, consfințindu-se legarea de glie a țăranilor aserviți. În aceste condiții, este de la sine înțeles că și drepturile persoanelor au fost mult îngădite, cu consecința firească a înrăutățirii protecției drepturilor aparținând claselor sociale defavorizate.

Persoana fizică, din punct de vedere juridic, este un subiect de drepturi și obligații.

În acest sens, persoana fizică investită cu capacitate juridică încă de la începutul existenței sale, precum și cu capacitate de exercițiu a drepturilor și obligațiilor, conform normelor legale în vigoare. După acest principiu actual de drept, în feudalism, omul era încadrat în diferite stări sociale, cu regimuri juridice fățiș inegale, care se răsfrângeau întocmai și asupra capacității sale juridice.

Clasa cea mai privilegiată, și asupra căreia era exercitată capacitatea juridică deplină, era constituită de clasa boierilor și clerului. Acest privilegiu era recunoscut, la început, și în Ardeal. Mai târziu, acest privilegiu era recunoscut doar boierilor care îndeplineau condiția maghiarizării și părăsirea religiei ortodoxe. Prin dispozițiile legilor *Approbatæ et compilatæ constitutiones*, care calificau religia ortodoxă ca religie tolerantă, clerul ortodox din Ardeal a suferit o restrângere a drepturilor. Prin actul unirii bisericilor din Ardeal cu Roma, s-a adus o oarecare ameliorare a drepturilor clericilor și a persoanelor practice a religiei ortodoxe. Dacă orășenii aveau unele asemănătoare boierilor, țăranii, clasificați în țărani liberi și țărani aserviți, nu-și puteau exercita exercițiul drepturilor publice. În legătură cu țăranii aserviți se susținea că li se aplicau normele unui „drept rumânesc” [6, p. 139] și nu Legea Țării, care se aplica la toți românii ca entitate etnică.

Robilor, tătari și țigani, li se aplicau normele unui „drept al robilor” sau al unui „drept țigănesc” [4, p. 113] Robia, în țările române, este mai veche decât venirea acestor etnii pe meleagurile noastre, ea datează încă de pe vremea pecenegilor și cumanilor [4, pag.113]. Ca și sclavii, în dreptul roman, erau considerați lucruri vorbitoare asupra cărora puteau face tranzacții, dar nu puteau dispune de viața lor. Puteau fi vânduți sau donați [4, p. 114].

În perioada feudalismului propriu-zis, apariția „Legii Țării” s-a remarcat, în această perioadă, prin caracterul unitar al normelor juridice în toate cele trei țări românești. La sate s-au păstrat totuși instanțele formate din *oameni buni și bătrâni*, iar la târguri și orașe șoltuzii (*juzii*) cu cei 12 pargari (asemănători juraților din sistemul de drept anglo-saxon și american), peste care s-au suprapus organele de stat, dregătorii: vornici, pârçălabi, bani din conducerea județelor și ținuturilor, judecători în circumscriptiile lor administrative, marii vornici și marele ban cu competență în părțile de țară aflate sub cârmuirea lor [4, p. 114].

Se poate astfel constata că procedura soluționării conflictelor prin mediere s-a restrâns îndeosebi la mediul rural sărac, predispus nativ a accepta necondiționat valorile morale și creștine. Instituția împăcării amabile în acest mediu propice ar fi putut avea mare succes.

În perioada modernă și contemporană, codificările realizate până la 1821 privesc, în mod special, organizarea instanțelor, procedura de judecată și dreptul civil. Atenția specială acordată procedurii de judecată se explică prin unele implicații ale tratatului Kuciuk-Kainardji. Conform acestuia, țările române puteau stabili o serie de relații cu cele europene, dar exista temerea că cetățenii altor state vor pretinde să fie judecați după legile lor pe motiv că procedura de judecată

este înapoiată, așa cum procedau și în Turcia. Efortul de a crea o procedură de judecată modernă avea o dublă semnificație: pe de o parte se evita aplicarea regimului capitulațiilor în țările române, pe de altă parte, prin această particularitate a regimului străinilor se submina încă o dată ideea că țările române nu fac parte integrantă din Imperiul Otoman. Noile legiuri au fost desemnate prin termenul de condică, codică, sau cod, potrivit tradiției române și practicilor din Europa acelei vremi. Astfel, în Țara Românească, probabil sub îndrumarea lui Enăchiță Văcărescu, în anul 1780, a intrat în vigoare Pravilniceasca condică, aplicată până la adoptarea, în 1818, a Codului Caragea [4, p. 114], dar abrogată abia în 1865 când a intrat în vigoare Codul civil român. Codul Calimach a intrat în vigoare în Moldova în anul 1817 și a fost aplicat ca și Codul Caragea până în anul 1865 [4, p. 114] în teritoriile ocupate de români.

Elementele noi intervenite în organizarea procesului își găsește expresia în regulile privind procedurile speciale cum sunt: vânzarea la mezat, falimentul sau judecarea comercianților de către arbitri sau mediatorii.

Ca urmare a modernizării procedurilor de judecată, o serie de instituții tradiționale ca ordaliile, zaveasca, jurătorii, etc. dispar din practică sau trec pe un plan secundar. Este și cazul instanțelor formate din *oameni buni și bătrâni*.

Perspectiva creării unor noi fundamente doctrinare moderne în dreptul civil din Republica Moldova

Acest deziderat a devenit posibil odată cu adoptarea art. 8 al Tratatului de la Maastricht [17] încheiat la 7 februarie 1992, tratat care a perfectat în mod oficial înființarea Uniunii Europene.

Tratatul de la Maastricht a constituit un instrument juridic necesar urgentării integrării europene. Articol 8 al acestui tratat prevede că:

„- art. 8. (alin.1) *Uniunea dezvoltă relații privilegiate cu țările învecinate, în vederea stabilirii unui spațiu de prosperitate și de bună vecinătate, întemeiat pe valorile Uniunii și caracterizat prin relații strânse și pașnice, bazate pe cooperare.*

- (alin.2) *În înțelesul alineatului (1), Uniunea poate încheia acorduri speciale cu țările în cauză. Aceste acorduri pot include drepturi și obligații reciproce, precum și posibilitatea de a realiza acțiuni în comun. Punerea lor în aplicare face obiectul unei concertări periodice.”*

Acest instrument juridic a făcut posibil ca și Republica Moldova să fie inclusă în Politica Europeană de Vecinătate (PEV) de la lansarea acesteia în martie 2003.

Alături de Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia și Ucraina, Republica Moldova participă la Parteneriatul Estic (PaE) – una din dimensiunile PEV, lansată în 2009. Din 2005 există la Chișinău și Biroul Delegației UE urmare a perfectării Tratatului de la Lisabona.

Odată cu intrarea în vigoare la 1 iulie 2016 a Acordului de Asociere UE – Republica Moldova s-a deschis o nouă eră care poate asigura consolidarea unor principii și valori comune spațiului european.

Recent, în cadrul Consiliului European din 23 iunie 2022, liderii UE au acordat Republicii Moldova statutul de țară candidată la UE, iar în acest context, ei au invitat Comisia Europeană să transmită Consiliului un raport cu privire la îndeplinirea condițiilor prevăzute în avizul Comisiei privind cererea de aderare a Republicii Moldova.

Referitor la instituția medierii, Republica Moldova a acordat de obicei prevalență reglementărilor din România. În România, până în anul 2011, odată cu intrarea în vigoare a noului Cod civil, era aplicabilă, din punct de vedere legal, doar noțiunea de custodie unică.

În fapt, înainte de 2011, prin acordurile de

mediere, s-au realizat *de facto* aranjamente de tip custodie comună legală.

Datorită introducerii, prin noul Cod civil, a instituției de autoritate părintească comună, noțiunea de plan parental asumat prin mediere [9, p. 71], are suport legal prin art. 506 din noul Cod civil.

Planurile parentale au cunoscut notorietatea în România, odată cu legea medierii care prevedea în articolele 2 și 64 posibilitatea ca părinții, în baza unui acord de mediere, să decidă asupra modului de creștere și educare a copiilor după divorț.

Prima lege a medierii din Republica Moldova, Legea nr. 134/2007 cu privire la mediere, nu a stârnit un mare interes în rândul justițiabililor după cum era și de așteptat. Criticile au apărut frecvent atât din partea societății civile și a mediatorilor cât și din partea specialiștilor din țară și străinătate.

Anul 2014 a fost anul în care în Republica Moldova specialiștii în drept și mediere căutau idei, pe orice cale, pentru a reuși să finalizeze proiectul noii legi a medierii și anume a Legii nr.137/2015 cu privire la mediere.

Articolele 182¹, 182², 182³, 182⁴ și 182⁵ din Legea privind codul de procedură civilă nr.225 din 30 mai 2003, introduse prin Legea nr. 31 din 17.03.2017 au completat cu un nou capitol XIII¹ „Medierea judiciară”, în vigoare de la 05.05.2017, au făcut și obiectul unei excepții de neconstituționalitate și s-au și scris articole în defavoarea acestei instituții juridice, printre care și a subsemnatului [15, p. 62-80]. În prezent, medierea judiciară este abrogată.

Medierea în litigiile civile și cu element de extraneitate are sediul materiei în art.25 din legea medierii care prevede că: „(1) *Pot fi supuse medierii litigiile civile cu privire la drepturile și obligațiile care sunt sau pot face obiect de examinare în instanța de judecată sau arbitraj și de care părțile pot dispune liber prin tranzacție, în condițiile legii.*”

(2) *Medierea în litigiile civile poate avea loc în afara procesului judiciar sau arbitral, precum și în cadrul procesului judiciar sau arbitral.*”

Așadar, nu toate drepturile și obligațiile părților pot fi supuse medierii. Natura juridică contractuală a medierii, a determinat legiuitorul să delimiteze aria de aplicare a acestei instituții numai la acele conflicte care privesc drepturile subiective de care părțile pot dispune.

Art. 25 alin.1) din Legea nr.137/2005 cu privire la mediere din legea moldovenească, dispune că: „*Pot fi supuse medierii litigiile civile cu privire la drepturile și obligațiile care sunt sau pot face obiect de examinare în instanța de judecată sau arbitraj și de care părțile pot dispune liber prin tranzacție, în condițiile legii.*”

Raportat la tema acestui articol [12, p. 52-67], în Republica Moldova, avem dispozițiile cuprinse în Legea nr. 137/2015 cu privire la mediere și Directivele și Recomandările Consiliului Europei cu privire la activitatea de mediere, iar trimiterile altor acte normative sau cu incidență asupra procedurii medierii provin din reglementările Codului civil, Codului de procedură civilă, Codul muncii, Legea protecției consumatorului, Legea contenciosului administrativ, etc.

Concluzii

Față de alte modalități de rezolvare a disputelor civile [13, p. 108-119], medierea întrunește un consens între autorii literaturii de specialitate în ceea ce privește avantajul oferit, mai ales atunci când, în dispută, pe lângă diferendele provenite din mentalitate, cultură, religie, patrimoniu provenit din căsătorie și/sau afaceri comerciale, sunt antrenate și copii [8, p. 112].

Un prim avantaj îl reprezintă faptul că deciziile importante sunt luate în mod nemijlo-

cit de către cei afectați, iar nu de către o altă persoană.

Un alt avantaj îl reprezintă faptul că părțile dețin controlul, în sensul că, prin aceasta își recâștigă demnitatea și respectul de sine, iar legea asigură, în principiu, protecția față de diverse agresiuni sau intruziuni statale dar, în același timp, „aceasta încurajează izolarea și crește necesitatea instituirii acestei protecții” [2, p. 182].

Avantaj al medierii este și acela că chiar dacă părțile nu ajung la un acord, există posibilitatea îmbunătățirii oportunităților de comunicare, de salvare a relației, iar în cazul în care se realizează un acord de mediere există șanse mai mari de a fi respectat de către părți decât în cazul în care ar exista o soluție impusă.

Totodată, în cadrul întregului proces de mediere se pot utiliza diverse mijloace de probă, inclusiv expertize, analiști financiari, etc., iar odată folosită medierea pentru a ajunge la o înțelegere asupra problemelor, procedura nu va mai fi contestată în fața instanței.

Cu toate acestea, medierea nu funcționează pentru toată lumea, căci există persoane care preferă calea judiciară [1, p. 10], însă există situații, cum ar fi cazul în care o parte lucrează în străinătate, iar unul sau ambii pot fi reprezentați în fața mediatorului de o altă persoană, iar mediatorul cu tact și răbdare poate reuși să soluționeze amiabil.

Referințe bibliografice

1. ANCHEȘ, Diana – Ionela. *Medierea în viața social-politică*. București: Editura Universitară, 2010, 386 p, ISBN 978-606-591-083-6.

2. AUERBACH, J. S. *Justice Without Law?*. In: AUERBACH J. S., *Justice Without Law?* Oxford: Oxford University Press, 1983, ISBN-13: 978-0195034479, ISBN-10: 0195034473, 182 p.

3. BRENT, D. Shaw. *The Roman Revolution, The Pax Romana*, pag. 176, 2023, <https://doi.org/10.1515/klio-2022-0016> , disponibil pe: https://www.academia.edu/109132846/The_Roman_Revolution_The_Pax_Romana (accesat la 20.03.2025]

4. CERNEA, Emil, MOLCUȚ, Emil. *Istoria statului și dreptului românesc*. București: Editura Press Mihaela SRL, 1999. 278 p. ISBN 973-9415-04-0

5. COSTACHE Elena. *Răzvan Theodorescu - Picătura de istorie*. pdf. Editura Fundației Culturale Române, București, 2002, ISBN 973-577-222-1., disponibil pe: https://www.academia.edu/33962689/Razvan_Theodorescu_Pic%C4%83tura_de_istorie_pdf [accesat la 12.11.2025]

6. GIURESCU, C. *Studii de istorie socială*. Vechimea Rumâniei în Țara Românească și legătura lui Mihai Viteazul. Despre rumâni. Despre boieri. București, 1943.

7. GONȚA, Al. I. *Satul în Moldova Medievală*. Iași: Editura Panfilus, 2011, 432 p. ISBN: 978-973-1949-50-5

8. FILIPESCU, Ion P. *Tratat de dreptul familiei*. București: Editura ALL Educațional SA, 1998.

9. FLORIAN, E. *Protecția drepturilor copilului*. București: Editura ALL Beck, 2005.

10. MIHALESCU, Constantin, *The Culture of Mediation in the Romanian Area. Past, Present, and Future Trends - Revista Dreptul – Law Review*, nr. 2, indice ISSN, București, România, 2021 <https://www.internationallawreview.eu/article/the-culture-of-mediation-in-the-romanian-area-past-present> , pp 83-96. [accesat la 20.08.2025]

11. MIHALESCU, Constantin. „Considerations on the Origin and Evolution of Conflict Mediation in Social Life (SDGs)”. În: *Journal of Lifestyle and SDG, s Review*, Florida, USA, Vol 5, pe06437, pag.:1 -19, 2025, DOI: <https://doi.org/10.47172/2965-730X.SDGsReview.v5.n04.pe06437>

12. MIHALESCU, Constantin. *Introducerea obligativității medierii în cazul litigiilor dintre comercianții din România și Republica Moldova*. Revista *Dreptul*, nr. 5, 2025, pag. 52 – 67, România,

13. MIHALESCU, Constantin. *Arguments regarding the introduction of mandatory mediation in certain of disputes*. În: Revista *Supremația Dreptului*, nr. 2, 2022. Chișinău, Republica Mol-

dova, p.p. 108 – 119, disponibil pe: <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2022.e2.10>

14. MIHALESCU, Constantin. Some particularities of mediation in family disputes involving minor children. În: *Revista Universul Juridic*, România, 2026, disponibil pe: <https://revista.universuljuridic.ro/unele-particularitati-ale-medierii-in-cazul-litigiilor-de-familie-in-care-sunt-implicati-copii-minori/> [accesat la 20.08.2025]

15. MIHALESCU, Constantin. Aspecte de drept comparat privind medierea în Republica Moldova, în spațiul european și SUA. În: *Revista Universul Juridic*, nr. 6, iunie 2021, pp. 62-80. București, România. Disponibil: <http://revista.uni->

[versuljuridic.ro/wp-content/uploads/2021/08/06_Revista_Universul_Juridic_nr_6-2021_PAGINAT_BT_C_Mihalescu.pdf](http://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2021/08/06_Revista_Universul_Juridic_nr_6-2021_PAGINAT_BT_C_Mihalescu.pdf)

16. NOICA, C. *Rostirea filisofică românească*. București: Editura Știință și Enciclopedie, 1970.

17. TRATATUL de la Maastrich [citat 10.07.2025]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0020.01/DOC_2&format=PDF [accesat la 10.07.2025]

18. VASIU, Ioana. *Istoria vechiului drept românesc*. Cluj Napoca: Editura Albastră, 2009. 146 p. ISBN/ISSN: 978-973-. 650-261-3